

היום נלמד בעזרת ה':

נזיר דף נג

(בעמוד הקודם)

בעי רמי בר חמא רובע עצמות מן שדרה וגולגולת: רובע קב עצמות מ'רוב בניין' או 'רוב מניין' מטמא במגע משא ואוהל, אבל אם נטמא בו הנזיר אינו מגלח, אך על חצי קב מ'רוב בניין' או 'רוב מניין' אם נטמא הנזיר מגלח.

לרמי בר חמא פשוט שגם רובע קב עצמות משדרה וגולגולת מטמא (משום שכמו שרוב בנין ורוב מנין זה 'עיקר הגויה' כך גם שדרה וגולגולת). אבל רמי בר חמא מסתפק האם לענין גילוח נזיר - גם כאן דוקא אם יטמא בחצי קב יגלח, או שכבר ברובע קב יגלח? הספק: משום ששדרה וגולגולת חמורים יותר מרוב בנין או רוב מניין. והחומר היא בכך שאפילו שהם לא רוב בניין או רוב מניין הם מטמאים (קח אורה).

אמר רבא ת"ש: נאמר במשנתנו (לעיל מט'ב) שהנזיר מגלח על השדרה והגולגולת. ההוכחה: אם אפילו על רובע עצמות מהשדרה והגולגולת הנזיר מגלח, היה על המשנה לכתוב זאת כי זהו חידוש גדול יותר (וכבר ממילא היינו יודעים שמגלח על שדרה וגולגולת שלמים).

קושיא: והא רבא הוא דאמר: הרי רבא בעצמו הסביר שדברי המשנה 'השדרה והגולגולת' נאמרו למקרה שאין רובע עצמות (דהיינו בשדרה וגולגולת של תינוק) שמכיון שהם שלמים הם מטמאים. ואם כן איך רצה רבא להוכיח להיפך?

תירוץ: בהתחלה רבא הביא ראייה מהמשנה, אבל לאחר מכן הוא שמע מרבי עקיבא ש'השדרה והגולגולת' מדובר כשאין רובע עצמות - והוא חזר בו. נמצא שאין ראייה מהמשנה.

ת"ש שמאי אומר: אפילו עצם אחת מתוך השדרה או מתוך הגולגולת מטמאת. ההוכחה: הגמרא מבינה שאם שמאי סובר שאפילו עצם אחת מתוך השדרה או

(המשך בדף הבא ↓)

הגולגולת מטמאת, אם כן רבנן שחולקים עליו סוברים שרובע הקב משדרה וגולגולת מטמא, אך אין לומר שהם יסברו שצריך חצי קב, כי אז המחלוקת ביניהם תהיה קיצונית מידי (תוס').

דחייה: שאני שמאי דמחמיר טפי: מכיון ששמאי מחמיר ביותר, יתכן שרבנן חולקים עליו באופן קיצוני. דהיינו גם שעצם אחת משדרה וגולגולת לא מטמאת, וגם שרובע הקב של שדרה וגולגולת אינו מספיק לטמאות בשביל לגלח וצריך חצי קב.

לפשוט מינה: אם כן נפשוט להיפך, שלדעת רבנן צריך חצי קב?

דחייה: דילמא עד כאן וכו': יתכן שרבנן חולקים רק על עצם אחת מתוך השדרה או הגולגולת שאינה מטמאת, אך לדעתם מספיק רובע עצמות מהשדרה והגולגולת לטמאות בשביל לגלח.

[פירשנו על פי תוס'. הרא"ש מקשה: שמאי דיבר לענין טומאה, ומה הראיה לענין גילוח, והרי בעצמות מרוב מנין או רוב בנין לענין טומאה מספיק רובע קב ואילו לענין גילוח צריך חצי קב? עיין שם שפירש את הסוגיא באופן אחר].

עד כאן נקטה הגמרא כמובא במשנתנו ובמשנה באהלות. שאמנם רובע קב עצמות מטמאים, אבל לא בשביל לגלח, אלא רק בחצי קב הנזיר מגלח. וכן בדם - רביעית לוג לטומאה, וחצי לוג לתגלחת נזיר. הגמרא מביאה שלוש דעות בענין:

זקנים הראשונים מקצתן היו אומרים: חצי קב עצמות וחצי לוג דם מטמאים לכל דבר, דהיינו בין לתגלחת נזיר, לאיסור אכילת תרומה וקדשים, ולאיסור הקרבת פסח. אבל רובע קב עצמות ורבע לוג דם אינו כלום לכל הנ"ל. (הדעה הזו חולקת על המשנה באהלות הסוברת שרובע קב עצמות ורבע לוג דם מטמאים).

ומקצתן היו אומרים: רובע קב עצמות ורבע לוג דם מטמאים לכל דבר, דהיינו לתגלחת נזיר, תרומה וקדשים, והקרבת פסח. (הדעה הזו חולקת על המשנה שלנו הסוברת שנזיר מגלח רק על חצי קב עצמות וחצי לוג דם).

בית דין שלאחריהם אמרו: חצי קב עצמות וחצי לוג דם - מטמאים לכל דבר. אבל רובע קב עצמות ורבע לוג דם - מטמאים רק לענין תרומה וקדשים, אבל נזיר לא מגלח וכן עושה פסח מותר בהקרבה. (דעה זו תואמת עם משנתנו ועם המשנה באהלות).

קושיא: מכדי אין הכרעת שלישית מכרעת: ישנו כלל שדעה שלישית הבאה לאחר מחלוקת קודמת - אין פוסקים כמותה. [תוס' מבארים את הטעם שלא פוסקים כמותה, משום שמדובר באופן שהיא אינה מכריעה כמו אחת מהדעות הראשונות אלא חולקת עליהם. וכן כאן הרי שתי הדעות נחלקו האם חצי קב לכל הטומאות או רובע קב לכל הטומאות, ואילו הדעה השלישית מחלקת בין תרומה וקדשים לנזיר ופסח?]

תירוץ: בית דין שלאחריהם קבלו כך מרבתייהם שכך אמרו הנביאים חגי זכריה ומלאכי. ולכן אנו פוסקים הלכה כמותם.

למדנו במשנה '**על אלו** טומאות הנזיר מגלח על המת ועל זכו' **על אלו** הנזיר מגלח'. הגמרא מבארת מה המשפט 'על אלו' בא למעט (- 'אלו' ולא דבר אחר) ומדוע הוא נכתב פעם אחת בתחילת הרשימה ופעם נוספת בסופה?

'על אלו' דרישא: בא למעט 'עצם כשעורה' שהנזיר מגלח רק אם נטמא במגע או במשא שלה, ולא אם נטמא בה באוהל, וזאת משום שעצם כשעורה אינה מטמאת באוהל. [האמת שהמשנה כתבה זאת במפורש בסוף הרשימה של הדברים, על כולם מגלח הנזיר 'על מגען ועל משאן ועל אהילן, ועל עצם כשעורה על מגעו ועל משאו', אך זו דרך המשנה לכתוב בתחילה באופן כללי ואחר כך לפרש. תוס'].

'על אלו' דסיפא: בא למעט 'אבן הסוככית' = הסוככת על הארץ. כגון שיש שני אבנים שבולטים מהחומה בשני מקומות, ונמצאת טומאה תחת אחת מהאבנים. והנזיר עבר תחת אחת האבנים, והוא אינו יודע אם הוא עבר תחת האבן שתחתיה היתה הטומאה ואז נמצא שהוא נטמא בטומאת אהל, או שהוא עבר תחת האבן השניה. מדאורייתא הנזיר טהור כי הדין הוא 'ספק טומאה ברשות הרבים טהור', אבל רבנן גזרו טומאה למי שהלך תחת אחת האבנים. ולכן הנזיר לא מגלח על טומאה זו (תוס' כאן ולקמן נד', ב).

למדנו במשנתנו שניזיר מגלח על חצי קב עצמות (= אם נגע בהם או נשא אותם או האהיל עליהם):

משמע שאינו מגלח על רובע קב עצמות. ואם יש בהם עצם בגודל של שעורה מדוע אינו מגלח, והרי עליו לגלח משום עצם כשעורה שמטמאה?! אלא בהכרח מדובר שטחן (= 'אקמח אקמוחי') את העצמות דק דק עד שנעשו כקמח או עפר, ובאופן זה אינם מטמאים משום עצם כשעורה.

למדנו במשנתנו שחזיר מגלח על אבר מן המת ועל אבר מן החי שיש עליהם בשר כראוי:

ובמקרה שאין עליהם בשר כראוי וגם לא עצם כשעורה יש מחלוקת, לדעת רבי יוחנן - אין הנזיר מגלח עליהם (= אם נגע בהם, אבל לדעת כולם אינם מטמאים באהל אם אין עליהם בשר כראוי), לפי שהמשנה אמרה שמגלח אם 'יש עליהם בשר כראוי' משמע שאם אין עליהם בשר כראוי לא מגלח. ולדעת ר"ש בן לקיש - הנזיר מגלח עליהם, לפי שהמשנה בסיפא (= לקמן נד.) הביאה את האופנים בהם אין הנזיר מגלח והיא לא כתבה שם את המקרה שאין עליהם בשר כראוי, א"כ משמע שכן מגלח.

הגמ' מבארת מה רבי יוחנן יענה לשיטת ר"ש בן לקיש:

ורבי יוחנן אמר לך: הרי כבר מהרישא אנו יודעים שהנזיר לא מגלח עליהם (= כפי שביארנו), ולכן המשנה בסיפא לא צריכה להביא את המקרה שאין עליהם בשר כראוי.

קושיא: והא חצי קב עצמות: והרי המשנה הביאה ברישא את המקרה של 'חצי קב עצמות' שהנזיר מגלח עליהם ומשמע שאינו מגלח על רובע עצמות, ובכל זאת היא כתבה בסיפא (= לקמן נד.) שאינו מגלח על רובע עצמות.

תירוץ: התם: אם המשנה לא היתה כותבת זאת בסיפא היינו טועים לומר שהנזיר לא מגלח על רובע עצמות בין אם נגע בהם או נשא אותם או האהיל עליהם, ולכך היא כתבה בסיפא 'ואהל רובע עצמות' ללמדנו שדווקא אם האהיל עליהם לא מגלח אבל אם נגע בהם או נשא אותם כן מגלח.

קושיא: והא חצי לוג דם: והרי המשנה הביאה ברישא את המקרה של 'חצי חוג דם' שהנזיר מגלח עליהם ומשמע שאינו מגלח על רביעית דם, ובכל זאת היא כתבה בסיפא שאינו מגלח על רביעית דם.

תירוץ: התם לאפוקי מדרבי עקיבא דאמר רביעית דם בהא משני מתים מטמא באהל: המשנה כתבה זאת בסיפא כדי להשמיע לנו שההלכה אינה כרבי עקיבא הסובר שהנזיר מגלח על מגע ומשא של רביעית דם.

חוזרים למחלוקתם של רבי יוחנן ור"ש בן לקיש:

קושיא: האי אבר מן המת היכי דמי? אם מדובר שיש באבר מן המת עצם כשעורה מדוע רבי יוחנן סובר שהנזיר לא מגלח עליו, והרי למדנו במשנה שהנזיר מגלח על עצם

כשעורה. ואם מדובר שאין בו עצם כשעורה מדוע ר"ש בן לקיש סובר שהנזיר כן מגלח עליו, והרי עצם פחותה מכשעורה לא מטמאה.

אמר לך ריש לקיש: מדובר שאין באבר עצם כשעורה, ובכל זאת התורה ריבתה שהוא מטמא.

וכפי שלמדנו בברייתא - נאמר "וְכָל אֲשֶׁר יִגַע עַל פְּנֵי הַשְּׂדֵה בְּחִלּוֹ חָרֵב אוּ בְמַת אוּ בְעֵצִים אֲדָם אוּ בְקִבְרֵי יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים".

"עַל פְּנֵי הַשְּׂדֵה" מלמדנו שהמאהיל על המת שנמצא בשדה שהוא טמא למרות שלא נגע בו.

"בְּחִלּוֹ" מלמדנו שהנוגע או מאהיל על אבר שנתלש מן החי ויש עליו בשר כראוי (= שאם האבר היה נשאר מחובר הוא היה מתרפא) טמא.

"חָרֵב" מלמדנו שחרב דינו כחלל, כלומר שכלי מתכת הנוגע במת הרי הוא כמת עצמו, והוא מטמא את הנוגע בו או המאהיל עליו שבעה ימים.

"אוּ בְמַת" מלמדנו שהנוגע או מאהיל על אבר שלם מן המת ויש בו בשר כראוי טמא.

"אוּ בְעֵצִים אֲדָם" מלמדנו שהנוגע או מאהיל על רובע קב עצמות טמא.

"אוּ בְקִבְרֵי" מלמדנו שקבר סתום מטמא מכל צדדיו, והמאהיל על הקבר גם שלא כנגד הטומאה שתחתיו הרי הוא טמא.

דף נד.

דאמר מר: וכן למדנו במשנה במס' אהלות - שטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. (תוס' כתבו שהגמ' הביאה משנה זו לחינם, לפי שהמשנה הזאת עוסקת בטומאה ולא בקבר ואנחנו עוסקים בקבר, ועוד שהקבר שאנו עוסקים בו מטמא אפילו שלא כנגד הטומאה).

כעת הגמ' מביאה ברייתא נוספת בנושא, ובהמשך ר"ש בן לקיש יבאר את ההוכחה שהתורה ריבתה שאבר שאין בו עצם כשעורה מטמא:

ואילו גבי נגיעה: ואילו לגבי נגיעה בטומאה אמר רב יהודה, נאמר "וְלִקַח אֲזוּב וְטָבַל בְּמַיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה עַל הָאֵהָל וְעַל כָּל הַפְּלִיִּים וְעַל הַנְּפֹשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם וְעַל הַנֶּגַע בְּעֵצִים אוּ בְחִלּוֹ אוּ בְמַת אוּ בְקִבְרֵי".

"בַּעֲצָם" מלמדנו שהנוגע בעצם כשעורה טמא.

אִי בְּחֶלֶל מלמדנו שהנוגע באבר שנחתך מאדם חי ואין בו כדי לעלות ארוכה (= שאף אם האבר היה נשאר מחובר הוא לא היה מתרפא) טמא.

"אִי בְּמֵת" מלמדנו שהנוגע באבר שנחתך ממת ואין בו כדי לעלות ארוכה טמא.

"אִי בְּקֶבֶר" לדעת ריש לקיש מלמדנו שהנוגע בקבר שהיה עוד לפני מתן תורה טמא. (ראה פי' הרא"ש ד"ה או בקבר).

כעת מבאר ר"ש בן לקיש את ההוכחה שהתורה ריבתה שאבר שאין בו עצם כשעורה מטמא:

האי אבר מן המת היכי דמי? הברייתא אמרה שאבר מן המת במטמא במגע. איך מדובר? אם מדובר שיש באבר עצם כשעורה, זה אי אפשר לומר, שהרי הברייתא כבר למדה זאת מ"בַּעֲצָם". אלא בהכרח מדובר שאין בו עצם כשעורה, ובכל זאת התורה ריבתה זאת מ"אִי בְּמֵת" ללמדנו שלמרות שהמאהיל עליו טהור (כיון שאין עליו בשר כראוי) אבל הנוגע בו טמא, ומכאן ההוכחה של ר"ש בן לקיש שניזר מגלח על אבר שאין עליו בשר כראוי.

אמר לך רבי יוחנן: רבי יוחנן דוחה את ראיית ר"ש בן לקיש ואומר שמדובר שיש באבר עצם כשעורה ולכן הוא מטמא, והטעם שצריך ללמוד זאת מ"אִי בְּמֵת" למרות שכבר למדנו זאת מ"בַּעֲצָם", לפי שמהמילה "בַּעֲצָם" אנו לומדים שהוא מטמא במגע ומהמילים "אִי בְּמֵת" אנו לומדים שהוא מטמא במשא.